

ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

ΙΕΡΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΝΑΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΑΡΝΑΙΑΣ

Στην Αρναία Χαλκιδικής, έδρα της Ιεράς Μητροπόλεως Ιερισσού, Αγίου Όρους και Αρδαμερίου, βρίσκεται ο Μητροπολιτικός Ναός του Αγίου Στεφάνου. Δίπλα του ακριβώς το Δημαρχείο (παλιό δημοτικό σχολείο) και το εμβληματικό καμπαναριό με το ρολόι (κτίσμα του 1882).

Είναι αφιερωμένος στον **Πρωτομάρτυρα και Αρχιδιάκονο Στέφανο**, διότι σύμφωνα με γραπτές πηγές η περιοχή του οικισμού ήταν μετόχι της Ι. Μονής Κωνσταντινου του Αγίου Όρους, της οποίας το Καθολικό τιμάται στη μνήμη του Αγίου Στεφάνου.

Ο Ιερός Ναός πανηγυρίζει στις 27 Δεκεμβρίου και στις 2 Αυγούστου, εορτή της ανακομιδής των Ι. Λειψάνων του Αγίου Στεφάνου. Την ημέρα αυτή συνεορτάζουν και οι μελισσοκόμοι της Αρναίας, οι οποίοι έχουν ως προστάτη τον Άγιο Στέφανο.

Το βράδυ της 5^{ης} Σεπτεμβρίου του 2005 ο ναός καταστράφηκε σχεδόν ολοσχερώς από μεγάλη πυρκαγιά που ξέσπασε στο εσωτερικό του και επεκτάθηκε πολύ γρήγορα. Από τη φωτιά διασώθηκε μόνο η πέτρινη τοιχοποιία και οι ξύλινες κολώνες που χωρίζουν τα κλίτη. Η στέγη κατέρρευσε, ενώ οτιδήποτε βρισκόταν εντός του κτηρίου -πλην λιγοστών εξαιρέσεων- κάηκε (μεταξύ αυτών εικόνες, βιβλία, διάφορα άλλα κειμήλια και αντικείμενα μεγάλης ιστορικής και καλλιτεχνικής αξίας, το μεγάλο και μοναδικής τεχνοτροπίας επαγρυωμένο και επιχρυσωμένο ξύλινο τέμπλο και ο περίτεχνος ξυλόγλυπτος δεσποτικός θρόνος).

Μετά την πυρκαγιά άρχισαν οι εργασίες αποκατάστασης του Ναού από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής & Αγίου Όρους (πρώην 10^η Εφορεία

Βυζαντινών Αρχαιοτήτων) με τη συνεργασία των τοπικών φορέων, αλλά και με πολύτιμους συμπαραστάτες τους πολίτες της Αρναίας και των γύρω περιοχών. Η κινητοποίηση όλων υπήρξε μαζική και πρωτόγνωρη. Οι αρχικές ανασκαφές είχαν ως αποτέλεσμα να εντοπιστούν παλιές ταφές καθώς και θεμελιώσεις παλαιότερων κτισμάτων.

Η ανασκαφική έρευνα αποκάλυψε την ύπαρξη τριών παλαιότερων κτηρίων. Επίσης, ήρθαν στο φως πολυάριθμα κινητά και μη κινητά ευρήματα που χρονολογούνται από την παλαιοχριστιανική εποχή έως και την περίοδο της τουρκοκρατίας. Με τις νέες αρχαιολογικές αποκαλύψεις γνωρίζουμε πλέον πέντε αρχιτεκτονικές φάσεις του Ιερού Ναού:

- Η παλαιοχριστιανική βασιλική χρονολογείται τον 5ο αιώνα, χάρη σε ένα χάλκινο νόμισμα με την προτομή του αυτοκράτορα Αρκάδιου, το οποίο βρέθηκε σε ταφή. Ο ναός αυτός διέθετε νάρθηκα, τρία κλίτη, μεγάλη ημικυκλική κόγχη στην ανατολική του πλευρά και πέτρινο τμήμα της Αγίας Τράπεζας, καθώς και προσκτίσματα τόσο στη βόρεια όσο και στη νότια πλευρά του. Οι συμπαγείς και εκτεταμένοι τοίχοι της βασιλικής (μαζί με τις θεμελιώσεις τους), οι οποίοι αποτελούνται από μεγάλες και μικρές πέτρες ακανόνιστου σχήματος οδηγούν στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για ένα λαμπρό μνημείο των πρώτων χριστιανικών αιώνων.

- Στους μέσους βυζαντινούς χρόνους, στον 10^ο με 11^ο αι, οικοδομήθηκε στο κεντρικό κλίτος της ήδη κατεστραμμένης και εγκαταλελειμμένης παλαιοχριστιανικής βασιλικής ένας ναΐσκος μικρών διαστάσεων, αποτελούμενος από έναν ενιαίο χώρο περιορισμένης έκτασης. Στην ανατολική πλευρά του ναού αυτού διαμορφώθηκε μικρή ημικυκλική κόγχη, η οποία εγγράφηκε στη μεγάλη κόγχη της παλαιοχριστιανικής βασιλικής. Ένα τμήμα της πρώτης σώζεται και είναι τοιχογραφημένο: διακρίνονται ξεκάθαρα τρία ζεύγη ποδών και το κάτω μέρος ενδυμάτων, τα οποία ανήκουν πιθανότατα σε παράσταση Τριών Ιεραρχών. Σε διάφορα σημεία του βόρειου και του κεντρικού κλίτους του σημερινού ναού αποκαλύφθηκαν δεκαπέντε συνολικά ταφές, οι οποίες φαίνεται να ανήκουν σε περισσότερες από μία χρονολογικές περιόδους. Πιθανολογείται ότι ο Ναός σε αυτή την περίοδο ήταν κοιμητηριακός.

- Το τρίτο και νεότερο οικοδόμημα που εντοπίστηκε είναι ένα μεγάλο ορθογώνιο κτήριο, το οποίο ανάγεται στους μεταβυζαντινούς χρόνους (16^ο-17^ος

αι.). Το οικοδόμημα αυτό κοσμούσαν τοιχογραφίες, οι οποίες βρέθηκαν πεσμένες και κατακερματισμένες στο εσωτερικό του και ιδιαίτερα στις περιοχές του βόρειου, του ανατολικού και του νότιου τοίχου του. Επιπλέον, μία ζωγραφική παράσταση με φυτικά κοσμήματα και άλλα θέματα διατηρείται στην αρχική της θέση στην εσωτερική πλευρά του ανατολικού τοίχου του κτηρίου. Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι το οικοδόμημα αυτό έφερε δάπεδο αποτελούμενο από εξάπλευρες πήλινες πλάκες, οι οποίες κατά τόπους σώζονται.

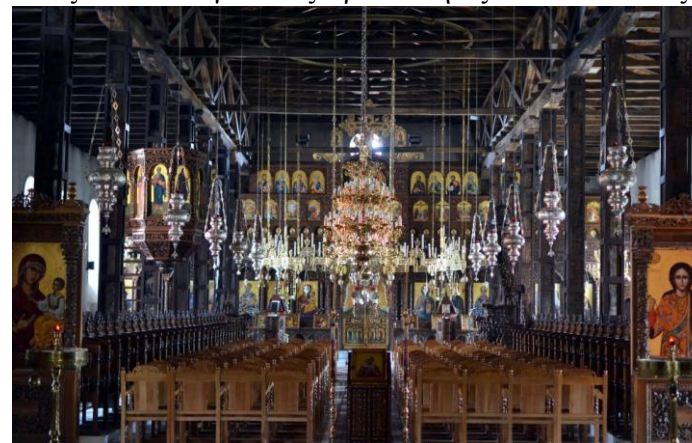
- Μετά την αποκάλυψη των τριών παλαιότερων ναών φαίνεται να υπάρχει και μια τέταρτη φάση, κατά την οποία ο Ναός παίρνει την σημερινή του μορφή, αλλά με μικρότερο μέγεθος. Μετά τον μεταβυζαντινό ναό κτίζεται ένα οικοδόμημα παράλληλα με την τοιχοποιία της παλαιοχριστιανικής, μεγαλύτερο σε μέγεθος, το οποίο ανήκει μάλλον στον 17^ο αιώνα. Με βάση τις ιστορικές πληροφορίες για τη διέλευση του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού από την Αρναία, εικάζεται ότι σε εκείνον τον Ναό πέρασε και δίδαξε τους κατοίκους του χωριού. Μάλιστα αναφέρεται ότι αποχωρώντας, αφού ευλόγησε τον τόπο είπε στους κατοίκους την προφητεία: *«Όλος ο ντουινιάς θα τα ταραχθεί, οι ποδιές του Χολομώντα θα απελευθερωθούν αναιμωτί. Θα κοιμηθείτε σκλάβοι και θα ξυπνήστε ελεύθεροι»*, η οποία επιβεβαιώθηκε με την απελευθέρωση της Αρναίας από τους Τούρκους στις 2 Νοεμβρίου του 1912. Η προφητεία αυτή αναγράφονταν σε μια εικόνα του Αγίου Κοσμά που βρισκόταν σε προσκυνητάρι, η οποία δυστυχώς καταστράφηκε από την πυρκαγιά.

- Η πέμπτη και τελευταία οικοδομική φάση του Ναού είναι η σημερινή με χρονολογία το 1812, όπως προκύπτει από μαρμαρίνη ενεπίγραφη πλάκα που βρίσκεται εντοιχισμένη στην πρόσοψή του και από εντοιχισμένη κεραμική επιγραφή στο ανατολικό μέρος του ναού. Ο ναός, ανήκει στον τύπο της τρίκλιτης ξυλόστεγης βασιλικής. Κατά την επανάσταση της Χαλκιδικής το 1821, υπέστη αρκετές ζημιές, οι οποίες επιδιορθώθηκαν μετά την επιστροφή των κατοίκων που αποχώρησαν από τον τόπο για να προστατευτούν από τους Τούρκους. Μέχρι και το 2004 πραγματοποιήθηκαν σε διάφορες φάσεις πολλές εργασίες συντήρησης, αγιογράφησης και καλλωπισμού του Ιερού Ναού.

Μετά την καταστροφική πυρκαγιά και την καταστροφή όλως των κειμηλίων ξεκίνησε η σταδιακή αποκατάσταση του Ναού, παράλληλα με τις αρχαιολογικές ανασκαφές. Η καινούργια στέγη του ναού κατασκευάστηκε στο πρό-

τυπο της παλιάς με ξυλεία από το γειτονικό δάσος της Βαρβάρας, το παλιό δάπεδο αφαιρέθηκε και δημιουργήθηκε νέο, τοποθετήθηκε καινούργιο ξυλόγλυπτο τέμπλο, στερεώθηκαν οι ξύλινοι κίονες των δύο κιονοστοιχιών, ανακατασκευάστηκε ο γυναικωνίτης, η εσωτερική πλευρά των τοίχων επιχρίστηκε, το κτήριο εξοπλίστηκε με νέα έπιπλα (στασίδια, καθίσματα, προσκυνητάρια), τοποθετήθηκαν καινούργια κουφώματα, αντικαταστάθηκαν οι εικόνες, τα σκεύη και τα λειτουργικά αντικείμενα. Τα Θυρανοίξια του Ναού πραγματοποιήθηκαν σε ελάχιστους μήνες μετά την καταστροφή, την παραμονή των Χριστουγέννων (24 Δεκεμβρίου) του 2006 σε κλίμα συγκίνησης και χαράς, ενώ πέντε χρόνια μετά την φωτιά, στις 5 Σεπτεμβρίου 2010, πραγματοποιήθηκαν τα Εγκαίνια του Ναού, συνεχίζοντας έτσι την μακρά πορεία του.

Ο Ναός αποτελεί, εκτός από τόπο θρησκευτικής λατρείας και έναν επισκέψιμο χώρο ιστορικού και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, λειτουργώντας σαν Ναός-Μουσείο για τους προσκυνητές και επισκέπτες που προσέρχονται κα-

θημερινά να τον γνωρίσουν, με το δάπεδο στο μεγαλύτερο μέρος του να είναι καλυμμένο με υαλοπίνακες, ώστε να είναι ορατά όλα τα ευρήματα των αρχαιολογικών ανασκαφών.

Πηγές:

- Κείμενο για τα αρχαιολογικά ευρήματα του Σπύρου Δ. Τσαφάρá, Αρχαιολόγου, (Εφορεία Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής & Αγίου Όρους)
- «Ο Ιερός Μητροπολιτικός Ναός του Αγίου Στεφάνου», του Δημητρίου Κύρου, Φιλολόγου-Θεολόγου-Ιστορικού

Ιστοσελίδα: <https://inagioustefanouarnaias.com>

Email: inagioustefanouarnaias@gmail.com

Τηλ.: 23720 23030